

מתעסק

וחתך מחובר אחר	וחתך אותו ונמצא מחובר	
תוס' – שוגג הוא אבל פטור במלאכת שבת משום מלאכת מחשבת אבל בשאר מצות חייב חטאת	ולא ידע ששבת היום או לא ידע שאותו מלאכה אסורה שוגג הוא וחייב חטאת	נתכוין לחתוך את המחובר
רש"י – מתעסק לפי רבא בכריתות ומר בריה דרבנא בפסחים דלא איכוון לחתיכה אסורה חוץ מחלב ועריות שכן נהנה	רש"י – שוגג וחייב חטאת תוס' – מתעסק לפי רבא בכריתות ומר בריה דרבנא בפסחים דלא איכוון לחתיכה אסורה חוץ מחלב ועריות שכן נהנה	נתכוין לחתוך את התלוש
רש"י – מתעסק לפי אביי בכריתות ורב נחמן בר יצחק בפסחים דלא איכוון לשום חתיכה חוץ מחלב ועריות שכן נהנה	תוס' – מתעסק לפי אביי בכריתות ורב נחמן בר יצחק בפסחים דלא איכוון לשום חתיכה חוץ מחלב ועריות שכן נהנה	נתכוין להגביה את התלוש

ויקרא פרק ד

(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת יִקְוֶק אֲלֵהּיּוֹ אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ בְּשִׁגְגָה וְאָשָׁם:
 (כג) או הוֹדַע אֵלָיו חָטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהִבִּיא אֶת קָרְבָּנוֹ שְׁעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:

ויקרא פרק ה

(יד) וַיִּדְבֹר יִקְוֶק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 (טו) נִפְשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחָטָא בְּשִׁגְגָה מִקְדָּשִׁי יִקְוֶק וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ לִיקְוֶק אֵיל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף שְׁקָלִים בְּשִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם:
 (טז) וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם וְאֵת חֲמִישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לְכֹהֵן וְהִכְהֵן יִכְפֹּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ

תלמוד בבלי מסכת שבת דף עב עמוד ב

נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר - פטור, לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, רבא אמר: פטור, אביי אמר: חייב. רבא אמר: פטור דהא לא נתכוון לחתיכה דאיסורא. אביי אמר: חייב, דהא קמיכוין לחתיכה בעלמא. אמר רבא: מנא אמינא לה - דתניא, חומר שבת משאר מצות, וחומר שאר מצות משבת. חומר שבת משאר מצות: שהשבת, עשה שתיים בהעלם אחד - חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצות. וחומר שאר מצות משבת - שבשאר מצות שגג בלא מתכוין - חייב, מה שאין כן בשבת.

תלמוד בבלי מסכת כריתות דף יט עמוד א

גמ'. תניא, א"ר אליעזר: מה נפשך? אי חלב אכל חייב, אי נותר אכל חייב! אי אשתו נדה בעל חייב, אי אחותו בעל חייב! אי בשבת עשה מלאכה חייב, אי ביה"כ עשה מלאכה חייב! אמר לו רבי יהושע: הרי הוא אומר אשר חטא בה, עד שיודע לו במה חטא. ורבי אליעזר האי בה מאי עביד ליה? מיבעי ליה: פרט למתעסק. מתעסק דמאי? אי דחלבים ועריות - חייב, [דאמר רב נחמן אמר שמואל: המתעסק בחלבים ועריות - חייב], שכן נהנה! ואי מתעסק בשבת - פטור, מאי טעמא? מלאכת מחשבת אסורה תורה! לרבא משכחת לה, כגון שנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר; לאביי משכחת לה, כגון דנתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר, דאיתמר: נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר - פטור, מאי טעמא? דהא לא איכוון לשום חתיכה; לחתוך את התלוש וחתך את המחובר - אביי אמר: חייב, דהא איכוון לשום חתיכה, רבא אמר: פטור, דהא לא איכוון לחתיכה דאיסורא.

רש"י מסכת כריתות דף יט עמוד ב

מתעסק בחלבים - כגון חלב ושומן לפניו ונודע שזה חלב וזה שומן ונתכוון לאכול שומן והביט למקום אחר והלכה ידו אל החלב ואכלו אי נמי חלב וחלב לפניו וסבור שהוא שומן ונתכוין לאכול חתיכה זו ואכל את זו ולא דמי לשוגג דשוגג היינו שנתכוין לחתיכה זו עצמה אבל סבור שהוא שומן.
מתעסק בעריות - כגון נתכוון לבוא על אשתו נדה וסבור טהורה היא אחותו ואשתו לפניו ונשמטה אשתו ולא ידע ובאה אחותו במקומה ולא דמי לשוגג דשוגג כגון שנתכוון לזו עצמה וסבור שהיא אשתו.

תוספות מסכת כריתות דף יט עמוד ב

לשון התוספות דאיתמר נתכוין להגביה התלוש וחתך המחובר - לפי מה שפירשנו צריך לומר ועלה בידו מחובר אותו עצמו שמתכוון לו דאי חתך מחובר אחר אמאי נקט נתכוון לתלוש אפי' נתכוין למחובר פטור כמו ההיא דשתי נרות ונתכוון לכבות את זו וכיבה את זו ורבינו שלמה יצחקי לא פירש כן.
דהא לא איכוון לחתיכה דאיסורא - ואם תאמר שוגג נמי דכל התורה כולה לא מתכוון לאיסור ויש לומר בכל התורה כולה כשאמר מותר הוא בשוגג בדבר שהוא ידוע לנו שהוא איסור אבל הכא מתכוון לדבר שהוא היתר לכולי עלמא אם היה כפי מה שהוא סבור ולכך פטור משום דהוי מתעסק.

רש"י מסכת שבועות דף יט עמוד א

פרט למתעסק - בדבר היתר ובא לידו איסור ולא נתכוין לגופה של זו כגון נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר נתכוין לאשתו והרי אחותו עמה במטה ונשמטה אשתו ובאה אחותו תחתיה ואיזהו חייב נתכוין לחתוך כסבור תלוש ונמצא מחובר או כסבור היום חול או כסבור מלאכה זו מותרת ומ"מ לזו נתכוין וכן בא על אחותו ונתכוין לגוף זה כסבור היא אשתו.

תוספות מסכת שבועות דף יט עמוד א

פרט למתעסק - בפרק ספק אכל (כריתות דף יט): מסיק מתעסק דמאי אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנהאלא מתעסק דשבת כדשמואלובקונטרס לא דק דהזכיר נמי מתעסק דעריותומיהו תימה דאמאי איצטריך בה פרט למתעסק דשבת תיפוק ליה מטעמא דשמואל דאמר התם דפטור מטעם דבעינן מלאכת מחשבת ואמילתא דשמואל גופיה קשה דאי טעמא דנהנה עיקר לחייב בחלבים ועריות למה לי למיפטריה בשבת משום מלאכת מחשבת ואי טעמא דמלאכת מחשבת עיקר למה לי למחייביה בחלבים ועריות משום דנהנה ונראה דאיכא תרי גווני מתעסק כגון נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דמיפטר מטעם שלא נעשית מחשבתו ולא שייך למיפטריה משום מתעסק ועוד מתעסק אחר כגון נתכוין לחתוך את התלוש ולהגביה את התלוש למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ונמצא מחובר דנעשית מחשבתו ומיפטר משום בה פרט למתעסק ובתרווייהו איירי שמואל ומשום הכי קאמר בכריתות אלא מתעסק דשבת כדשמואל דאיירי נמי שמואל במתעסק דמטמו דאןךך מם איק דיםרא דןגק מם רןצצ?
יפטר משום בה לר' אליעזר אלא שלא חשש לפרש אלא טעם דמלאכת מחשבת דלא איירי בה רבי אליעזר ובחלב נמי איכא תרי גווני מתעסק כגון נתכוין לאכול חלב זה ואכל חלב אחר דחייב בלא טעמא דנהנה דלא שייך למיפטריה מטעם מלאכת מחשבת ועוד מתעסק אחר כגון סבור שהוא שומן או רוק ובלעו דכיוצא בו מיפטר לענין שבת מדכתיב בה והכא לית לן למעוטי משום דנהנה וטעמא דנהנה ומשום מלאכת מחשבת לא קאי אכולהו ומה שפירש הקונטרס כאן מתעסק היינו נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר ואיזהו חייב נתכוין לחתוך את זה וחתך זה וכסבור שהוא תלוש ונמצא מחובר אין נראה לפרש אלא נראה כדפרישית.

חידושי הרמב"ן מסכת שבועות דף יט עמוד א

ורבי אליעזר האי בה מאי עביד ליה פרט למתעסק. כתב רש"י ז"ל כגון נתכוון לאשתו והרי אחותו עמה במטה אחת ונשמטה אשתו ובאה אחותו תחתיה, ותימה הוא למה הזכיר בכאן מתעסק בעריות והרי המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכבר נהנה ואפי' כסבור רוק הוא ובלעו כדאמרין בפרק ארבע מיתות (ס"ב ב') המתעסק בחלבים ובעריות חייב, וכל שכן זה שהוא מתכוין לביאה, ומאי דכתב נמי גבי שבת כגון נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר, קשיא דלהאי לא איצטריך בה דמשום מלאכת מחשבת נפקא לן, כדאמרין התם מה שאין כן בשבת דפטור נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר וכדשמואל דאמר המתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה, ומפורש נמי בגמרא בפרק ספק אכל חלב ורבי אליעזר האי בה מאי עביד ליה מפיק ליה פרט למתעסק, מתעסק במאי אי בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה אי מתעסק בשבת פשיטא דפטור דהא אמר רב נחמן אמר שמואל מתעסק בחלבין ובעריות חייב שכבר נהנה בשבת פטור [ס"א, א, אסור] מלאכת מחשבת אסרה תורה, ופרקינן לרבא משכחת לה כגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פי' שהוא מתכוין למלאכה, הילכך אי משום מלאכת מחשבת האי נמי חייב ואיצטריך בה לאפטוריה עד שיתכוין לה, לומר לך דלא מחייב עד שיתכוין לחתוך תלוש זה ונמצא שהוא מחובר.

רמב"ם הלכות שגגות פרק ב

הלכה ז

השוגג בלא כוונה בעריות או במאכלות אסורות חייב חטאת, בשבת פטור מחטאת, כיצד היה מתעסק עם אשה ובעלה בלא כוונה לבעילה והרי היא ערוה עליו, דמה שזה שבפיו רוק הוא ובלעו בלא כוונה לשם אכילה בעולם והרי הוא חלב הרי זה חייב חטאת, **נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר בלא כוונה לחתיכתו פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה כמו שביארנו במקומו.**

רמב"ם הלכות שגגות פרק ז

הלכה יא

המתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אף על פי שנתכוין לחתיכה הואיל ולא עשה מחשבתו פטור מן החטאת שזה כמתעסק ולא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת כמו שביארנו כמה פעמים.

כסף משנה הלכות שגגות פרק ב

הלכה ז

השוגג בלא כוונה בעריות וכו'. בפ"ד דכריתות (דף י"ט). ומ"ש נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר וכו'. שם ובפ' כלל גדול (דף ע"ג) נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור מ"ט דהא לא איכוון לשום חתיכה לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אב"י אמר חייב דהא איכוון לשום חתיכה רבא אמר פטור דהא לא איכוון לחתיכה דאיסורא, וידוע דהלכה כרבא וכ"פ רבינו בספ"ז, וא"כ צ"ל דמאי דנקט הכא רבינו נתכוון להגביה את התלוש לאו לדיוקא נקטיה אלא להיותו דבר פשוט לפיטור וסמך על מה שיכתוב בספ"ז וזה שאמר כמו שביארנו במקומו:

רמב"ם הלכות שבת פרק א

הלכה ח

כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשית לו מלאכה אחרת שלא נתכוין לה פטור עליה לפי שלא נעשית מחשבתו, כיצד זרק אבן או חץ בחבירו או בבהמה כדי להרגו והלך ועקר אילן בהליכתו ולא הרג הרי זה פטור, קל וחומר אם נתכוין לאיסור קל ונעשה איסור חמור, כגון שנתכוין לזרוק בכרמלית ועברה האבן לרה"ר שהוא פטור וכן כל כיו"ב, נתכוין לעשות דבר המותר ועשה ד"א כגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אינו חייב כלום וכן כל כיו"ב.

הלכה ט

נתכוין ללקט תאנים שחורות וליקט לבנות או שנתכוין ללקט תאנים ואחר כך ענבים ונהפך הדבר וליקט הענבים בתחלה ואחר כך תאנים פטור אף על פי שליקט כל מה שחשב הואיל ולא ליקט כסדר שחשב פטור שבלא כוונה עשה שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת.

הלכה י

היו לפניו שתי נרות דולקות או כבויים נתכוין לכבות זו וכבה את זו או להדליק זו והדליק את זו חייב שהרי עשה מן המלאכה שחשב לעשותה, הא למה הוא דומה למי שנתכוין ללקט תאנה זו וליקט תאנה אחרת, או למי שנתכוין

להרוג את זה והרג את זה שהרי נעשית מלאכה שחשב לעשותה. +/השגת הראב"ד/ היו לפניו שתי נרות עד והדליק את זו חייב. א"א המחבר הזה הביא הדברים כפשוטו וכאשר עיינתי בגמרא במקומן בכריתות (י"ט) לא מצאתים שיתקיימו כן, דרב יהודה איתביה לשמואל מרא דשמעתא ממתני' דא"ר יהודה אפי' נתכוין ללקט תאנים וליקט ענבים וכו' ר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר והא הכא דמתעסק הוא ור' יהושע לא קא פטר אלא ממינא למינא אבל בחד מינא ר' יהושע נמי מחייב וא"ל שינא שבוק מתניתין ותא אבתראי הכא במאי עסקין שאבד מלקט מלבו וכו' אלמא אפילו בחד מינא מתעסק הוא ופטור ואם כן היינו נתכוין לכבות את זו וכבה את זו, אלא על כרחך מתניתין דנרות (כריתות כ) כלה בלקדם היא שאם נתכוין לכבות את זו תחלה וכבה את זו או להדליק את זו תחלה והדליק את זו חייב, דכיון דחדא מלאכה היא וחדא מינא בהקדמת זו לזו לאו שינוי מחשבה הוא, אבל בכיבוי והדלקה אם שינה בהקדמתו פטור, וכן ענבים ותאנים דאמר ר' יהודה לקדם קאמר נתכוין ללקוט תאנים תחלה וליקט ענבים ר' יהושע פוטר אבל בחד מינא לקדם חייב, ואני תמה איך חשב כזאת שאם חשב ללקוט תאנים ואחר כך ענבים ונהפך הדבר יהיה פטור וכשחשב להדליק את זו והדליק את זו יהיה חייב זה שעשה כל המלאכה שחשב לעשות פטור וזה שלא עשה כלום יהיה חייב תמהון לבב הוא זה. +

הלכה יא

אבל אם נתכוין להדליק ראשונה ולכבות שניה אחריה ונהפך הדבר וכבה ראשונה ואחר כך הדליק שניה אחריה פטור, כבה זו והדליק זו בנשימה אחת חייב, שאע"פ שלא הקדים ההדלקה הרי זה לא איחר אותה אלא שתיהן כאחת ולפיכך חייב וכן כל כיוצא בזה וכל העושה מלאכה כמתעסק ולא נתכוין לה פטור. +/השגת הראב"ד/ אבל אם היה נר אחד דולק ואחד כבה ונתכוין להדליק תחילה ונהפך הדבר וכבה ואחר כך הדליק פטור. א"א זהו שהגתי אני אבל כל מה שבפנים שבוש הוא. +

ערוך לנר מסכת כריתות דף יט עמוד ב

בגמרא אלא מתעסק דשבת. לפי שיטת רש"י הכי גרסינן מתעסק דמאי אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה אלא מתעסק דשבת כדר"נ אמר שמואל דאמר ר"נ א"ש מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה מתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה וכן נראה הגרסא בתוס' שבועות (י"ט א) וכן הביאה הבאר שבע בהוריות וכן נראה ברש"י דלפנינו מדציין מלאכת מחשבת אחר דבור אלא מתעסק ודלא כמו שהגי' בברכת הזבח שהביא הא דרב נחמן קודם תירוץ אלא מתעסק דשבת:

בגמרא להגביה את התלוש. הרמב"ם בהל" שגגות (פ"ב ה"ז) הביא כן והעיר הכ"מ למה נקט להגביה אפילו לחתוך את התלוש ג"כ פטור דהא הרמב"ם פסק כרבא (שם בפ"ז) ולענ"ד י"ל דהרמב"ם מפרש ג"כ כפרש"י דרבא ואב"י בב' חתיכות איירי ולכן י"ל דבאותה חתיכה אם נתכוון לחתוך וסבור שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר גם לרבא חייב וכמו שכתב רש"י בשבועות בפ"י ולכן בפ"ב דנראה בהרמב"ם דאיירי באותה חתיכה דהא נקט דומיא דמתעסק עם אשה ודמה שזה שבפיו רוק דמייתי התם דמיירי בחד חתיכה רק שלא נתכוון כלל אפי' למעשה דהבעילה ואכילה כמו כן

איירי בהגבי את התלוש דאין כאן רק חתיכה א' אבל לא נתכוון כלל למעשה דחתיכה אבל נתכוון לחתיכה וסבור שהוא תלוש ונמצא מחובר זה לא מקרי מתעסק וחייב אבל בפ"ז איירי מב' חתיכות דנתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר דפטור לרבא דפסק כוותיה וכן משמע מלשונו דכתב וחתך את המחובר ולא כתב ונמצא שהוא מחובר וכן משמע מלשונו בהל' שבת (פ"א ה"ח) וע"ש בה"ה וכן משמע ממש"כ בהל' שגגות (פ"ז הי"א) אעפ"י שנתכוון לחתיכה משמע שזהו החידוש דאע"ג דבהאי גוונא באותה חתיכה חייב מ"מ אם הוא מחובר אחר פטור:

שפת אמת מסכת כריתות דף יט עמוד ב

בגמ' מתעסק דמאי לפי' הפשוט משמע דקושיית הגמ' אי חלבים ועריות הלא נהנה ואי בשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה ולא צריך קרא דבה ומשני דמשכחת כשנתכוין עכ"פ לחתיכה ומלאכת מחשבת ממעט דווקא אי לא נתכוון כלל רק שנשתמט ידו ועקר איזה מחובר שלא במתכוין ולפ"ז נראה לגרוס הכי מתעסק דמאי אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה ואי דשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה דאר"נ א"ש המתעסק כו' אמרה תורה ומשני דמשכחת כאביי ורבא אכן רש"י נראה דגורס אלא מתעסק דשבת כמ"ש בס' בה"ז ג"כ ולהכי צריך רש"י לתרוצי דר"נ אליבא דר"י קאי אבל ר"א לית לי' סברא דמלאכת מחשבת לכן צריך בה למעט מתעסק מיהו קשה למה נדחק רש"י דהא גם לר"א אפי' ס"ל כר"נ צריך מיעוט דבה במפטם את הקטרת דאינו נהנה וגם לא כתי' בי' מלאכת מחשבת וגם על פי' הפשוט בגמ' קשה למה לי כדאביי ורבא לוקי במפטם וי"ל דהמ"ל הכי ג"כ או אפשר דבמפטם כיון דכ' אשר יעשה כמתכונתה היינו נמי מלאכת מחשבת דוקא שכוון לעשות כמתכונתה וצ"ע לפרש"י אליבא דר"א דלית לי' טעם דמלאכת מחשבת רק מבה ממעט מתעסק מנ"ל דבחלבים ועריות חייב שכן נהנה מ"מ כיון דכ' אשר חטא בה אימעות מתעסק כמו בא"י אי חלב אכל או נותר דפטור מקרא דאשר חטא בה אע"פ שנהנה ומאי מקשה הגמ' אי חלבים ועריות כו' הלא י"ל דר"נ לא קאי כלל אליבא דר"א דלדיד' אפי' בחלבים ועריות פטור:

חתם סופר מסכת שבת דף עב עמוד ב

נתכוון להגביה וכו', עיין מג"ש דלרש"י פליגי רבא ושמואל בכריתות ומאי דמפיק שמואל ממלאכת מחשבת מפיק רבא מאשר חטא בה, והגירסא בכריתות י"ט ע"ב אלא מתעסק ולא כמ"ש לפנינו ואי כמתעסק ע"ש היטב בבה"ז. ועיין תוס' סנהדרין ס"ב ע"ב סוף ד"ה להגביה הי' להם ג"כ הגירסא אלא ע"ש. ואמנם שם בתי' קמא מיישבים פי' רש"י דאע"ג דבשאר איסורים כתיב בה פרט למתעסק מ"מ איצטריך בשבת מטעם מלאכת מחשבת דנפקא מיני' היכי דנהנה במלאכת שבת ומשכחת לי' קרעו בחמתו או מדליק נר או אם הי' שבת והוציאה בפיו לפי' תוס' כריתות י"ד ע"א ד"ה אם וכו' בשאר איסורים כה"ג חייב שכן נהנה משא"כ בשבת פטור משום מלאכת מחשבת, ומש"ה איצטריך לטעמא דמלאכת מחשבת אבל לעולם אימא לך נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר כיון שנתכוון לחתיכה דאיסורא חייב לכ"ע וכרש"י. וזה נ"ל כוונת פירש"י פסחים ל"ג ע"א ד"ה תאמר במעילה וכו' ע"ש וק"ל:

חתם סופר מסכת שבת דף עה עמוד א

מתעסק הוא אצל נטילת נשמה. צל"ע לפי שיטת תוס' לעיל ע"ב ע"ב ד"ה נתכוון וכו' וכן פ"ב דשבועות ושם בכריתות, דמתעסק בדבר היתר ועלה בידו דבר איסור זה ממועט בכל איסורים שבתורה מדכתיב בה חוץ מחלבים ועריות ולא צריך לזה טעם דמלאכת מחשבת וא"כ בודאי גם בחובל ומבעיר פטור, ודוקא נתכוון לחתוך מחובר זה ועלה בידו מחובר אחר דנתכוון לדבר איסור דבשאר איסורים בכה"ג כגון רצה לשחוט עולה בחוץ ועלה בידו קרבן אחר חייב, ומ"מ בשבת כה"ג פטור משום דלא הוה מלאכת מחשבת בהא מחייבי' בחובל ומבעיר משום דמקלקל חייב מתעסק נמי חייב, ולפ"ז צע"ג מאי משני ש"ס מתינוקות הא התם מתעסק בדבר היתר הי' למול התינוק של שבת ועלה בידו איסור התינוק של א' בשבת ופטור מדכתיב בה כדאמר ר"א בעצמו במשנה דכריתות שם ומ"ט מחייב ר"א בתינוקות. ור"י נמי לא פטר רק משום דטריד מצוה אבל בלא"ה לא ואמאי מה ענין מתעסק בהיתר ועלה בידו איסור דנפיק מבה, מה ענין זה למלאכת מחשבת, מיהו בש"ס י"ל דלא ממועט מבה אלא עוסק בהיתר גמור אבל מילה דבר איסור הוא אלא שדחי שבת מ"מ מקרי מתעסק באיסור ועלה בידו איסור היינו של א' בשבת ולא אימעת מבה, אלא מטעם שלא נתקיימה מחשבתו שנתחלף לו תינוק בתינוק דפטור משום מלאכת מחשבת והנח לחובל הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי חייב כצ"ל. וא"כ קשה אתוס' דשמעתין דלמא לעולם מתעסק ממש קאמר דהיינו עסיק בהיתר לפוצעו חי ועלה בידו איסור שנטל נשמה וממעת מבה ולא שייך הנח לחבורה הואיל ומקלקל חייב דלא ממלאכת מחשבת ממעטי לי' אלא מדכתיב בה כנ"ל ולק"מ וצ"ע:

מקור חיים סימן תל"א

ולכאורה נראה מוכח כדבריהם בש"ס מהא דאמר בדיקת חמץ דרבנן דמאורייתא בביטול בעלמא סגי מוכח בהדיא דבדיקה אינה מדרבנן רק משום דסגי ביטול משמע דבלא ביטול הוי בדיקה דמאורייתא י ואין להקשות אחמ"א דמדמה אותו לאוכל חלב בשוגג הא בחלב גופי' לא נקרא שוגג רק כשמתכוין לאכילה אבל כשאינו מתכוין לאכילה כלל כגון קסבר רוק הוא ובלעו לא מיקרי שוגג רק מתעס' ומ"מ חייב בחלב מטעם דמתעסק בחלבי' ועריות חייב שכן נהנה כמבואר בשיט' ע"ג אבל בשאר איסורי' שאינו נהנה פטור מתעסק ומכ"ש כשאינו מתכוין כלל דמותר ואפילו באפשר ולא מתכוין כמבואר בפסחי' דף כ"ח וא"כ הכא גבי חמץ כיון שאינו נהנה ולא קמכוין אמאי אסור: נראה דדוקא בדבר שאסרה התורה לעשות מעשה בזה אמרינן דלא אסרה התורה לעשות המעשה רק בכוונה ודבר שאינו מתכוין מותר אבל כשאסרה התורה דבר שאין בו מעשה כגון הכא שאסרה התורה שלא יהיה חמץ בביתו אפי' כשאין מתכוין אסור...

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן ח

ונ"ל דבר חדש דמה דממעטינן מאשר חטא בה פרט למתעסק, לא דמתעסק לא נעשית העבירה כלל אלא דמקרי עבירה בשוגג, ואך בשוגג כהאי ממעטינן מאשר חטא בה דפטור מקרבן אבל מ"מ מקרי שגגת איסור, אבל מה דממעטינן מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נעשה העבירה כלל.

א"כ י"ל דמש"ה נקיט בסוגיין מטעם מלאכת מחשבת היינו די"ל מה דאמרינן לענין נזקין חייב לענין שבת פטור, היינו לומר דאם הנפילה מחיקו היה בשבת חייב לשלם הנזק ופטור משום שבת, דלא אמרינן ביה קלב"מ =קם ליה בדרבא מיניה = כדן חייבי מיתות שוגגין כיון דלא היתה מלאכת שבת, לא נעשה כלל מלאכת שבת, אלא דאלו אתרו ביה והיה יודע שהאבן בחיקו אז היתה נקראת מלאכה ואם ה' מודיעים אותו מהאבן בחיקו ולא אתרו בו אז היו בכלל חייבי מיתות שוגגין אבל עתה כיון דלא ידע מהאבן שבחיקו, לא נעשה המלאכה ולא מקרי ח"מ =חייבי מיתות= שוגגין, אבל בלאו טעמא דבעי מלאכת מחשבת אלא מטעם מתעסק דפטור גם בשאר אסורים, היינו גם מחטאת, אבל מ"מ מקרי מלאכה, והוי שגגת מלאכה בלא חיוב חטאת והיה פטור מלשלם הנזק, דהוי חייבי מיתות שוגגין ודוק.

וראיתי לידידי בעל חוות דעת בספרו מקור חיים (בסי' ת"ל) הקשה בלא ידע שחמץ בביתו אמאי נקטו הפוסקים דהוי שגגת עבירה, הא הוא מתעסק דלא ידע כלל דחמץ בביתו, ונדחק לחלק בין עבירה שיש בה מעשה לאין בה מעשה.

ולענ"ד עיקר דמתעסק מקרי ג"כ עבירה, אלא דלא חייבה התורה חטאת עליו.

וחשבתי להביא ראייה ממה דאמרינן ברכות, (דף יט) המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק ופסקינן (וכ"ה בש"ע) דאם הוא א"י =אינו יודע= שיש כלאים ואחר רואהו צריך להגיד לו אפילו בשוק לפושטו, ואמאי הא כיון דא"י שבבגדו כלאים, הוי מתעסק וליכא איסור דאורייתא ומותר משום כבוד הבריות, אלא ע"כ דמתעסק הוי ג"כ איסור דאורייתא, אלא דלא חייבה תורה קרבן עליו.

אמנם יש לדחות, דכלאים דהאיסור הנאת חימום הוי כמו חלבים ועריות דמתעסק חייב, אך מ"מ העיקר נ"ל כמ"ש.

ובזה מובן לי דברי תוס' פ"ק דשבת (דף י"א ד"ה שמא ישכח ויצא) אליבא דרבא וכו' מבואר מדבריהם דלאביי דגזר גזירה לגזירה היה ניחא דמתעסק הוא עכ"פ דרבנן, ובפשטו תמוה איך שייך דיאסרו חז"ל מתעסק הא לא ידע שעושה כן ולא יזהר ענין יאסרו חכמים לעשות כן, הא כיון דלא ידע כלל שעושה מלאכה זו דחשב שהוא תלוש לא ידע כלל שיש עליו איסור דרבנן.

ולפי הנ"ל דמתעסק הוי ככל מילי עבירה אלא דמקרי שגגת עבירה, ובכה"ג גזה"כ =גזירת הכתוב= לפטור מחטאת אבל עבירה יש כאן אלא דמ"מ בשבת כיון דלא ידע מהמחט לא מקרי מלאכת שבת, [ומה"ט נקטו בדבריהם מלאכת שבת ולא נקטו מתעסק, דמצד מתעסק היה מלאכה דאורייתא, רק מטעם מלאכת מחשבת הוא דרבנן] ובזה שפיר כתבו דלאביי היה ניחא דאסור מדרבנן, היינו דרבנן אמרו אף בלא מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן לענין מלאכה שא"צ לגופה וכדומה, וא"כ גם זו דלא ידע מהמחט מצד מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן, וממילא אף דהוא מתעסק הוי שגגת מלאכה דרבנן, ודוק.

נפקא מינה עוד לדינא במה דקיי"ל דמצווה על שביית עבדו, דאם רואה עבדו שרוצה לקצור תבואה ממחומר והעבד אמר שרוצה לקצור זה התלוש והרב ידע שהוא מחומר דאם מתעסק לא הוי מלאכה כלל לא שייך בזה שביית עבדו דהא העבד אינו עושה מלאכה כיון דחושב שהוא תלוש ואין רבו עובר משום שביית עבדו, אבל אם מתעסק הוי שגגת עבירה כיון דהרב ידע שהוא מחומר יש בו משום שביית עבדו דהא מלאכת מחשבת מקרי כיון דנעשה מחשבתו של עבד לקוצרו אלא דפטור משום מתעסק כמ"ש התוס' שבת (דף ע"ב) שהבאנו בתחלת דברינו וכיון דמתעסק הוי שגגת עבירה יש בזה משום שביית עבדו. ידו עקיבא גינז מא"ש.

בשולי המכתב ובההיא ענינא אמרתי בישוב קושית התוס' שבועות פרק ידיעות הטומאה (דף י"ט) ד"ה הרי העלם קדש, והיינו דלכאורה קשה בהעלם מקדש דהיינו דסבר שהוא בית דעלמא אמאי חייב, הא הוי מתעסק כמו סבר שהבהמה חולין ושחטה בחוץ וצ"ל דוקא לענין חטאת קבועה מיעטה הכתוב דאשר חטא בה פרט למתעסק, אבל לענין עולה ויורד ליכא קרא, ובפרט למ"ש דמתעסק מקרי שגגת עבירה אלא דלא חייביה רחמנא חטאת וא"כ י"ל דעולה ויורד חייב, א"כ מיושב קושית התוס' דשפיר אמרינן העלם מקדש פטור לגמרי דהקרא דעולה ויורד מיירי בהעלם טומאה ומצד חיוב חטאת ממילא פטור משום מתעסק, ומדוקדק היטב לישנא דמתני' דברישא דאכל קודש לא קתני עלה רא"א וכו' ואינו חייב על העלם קודש כדקתני בסיפא גבי מקדש והיינו דבעי לומר דאינו חייב כלל, ובאכל קודש אדרבא לרא"א דס"ל דקרא רק בהעלם טומאה, ממילא בהעלם קודש חייב חטאת דלא פטור מדין מתעסק, דהא בחלבים ועריות חייב מטעם דנהנה, לזה קתני רק בהעלם מקדש, דליכא חטאת קבועה, משום דהוי מתעסק, ודוק. עקיבא